

Az okleveles mérnök iparigazolvány nélkül gyakorolhatja a szakmájába vágó munkákat. Az okleveles mérnök azonban a mélyépítési, vagyis mérnöki építési munkákat mérnöki oklevele alapján iparigazolvány nélkül is gyakorolhatja.

Az építész és az építési vállalkozó nem építő iparosok. Meg kell itt említenünk, hogy sem az építész foglalkozása, sem az építési vállalkozó ipara az építő ipar fogalma alá nem esnek.

Építész. Építész alatt csak azokat értjük, kik magyar műegyetemtől nyert, vagy honosított építész oklevéllel bírnak és ezen az alapon fejtenek ki tevékenységet. Ezek az építészek, ha oklevelök elnyerése után az építő mesterség terén legalább két évi gyakorlatot folytatnak, építő mesterck lehetnek.¹

De maga az építész tevékenység, mely az építési tervek és az ezekhez való költségvetések kidolgozásából, az építés vezetéséből, szóval az építtetőnek képviselőletéből áll az építés anyagi (ipari) munkálatait végző iparosokkal szemben, addig, míg az építész az építések anyagi kivitelét el nem vállalja és nem végzi, mint kizárólag művészi és szellemi munka nem esik az ipari tevékenység fogalma alá s ezért az építész nem iparos.²

Amint az építész valamely épület ipari munkáinak végrehajtásán saját anyagi kockázatára elvállalja, megszűnik kizárólag építész lenni és építő mesterré is lesz, akinek építő mesteri iparengedélyt kell szereznie és csak az iparengedély ad neki jogot az építési munkák elvállalására és az építés ipari munkáinak végrehajtására. Ha pedig építész felvállal építést, anélkül, hogy azt maga hajtáná végre, hanem más, jogosított építő iparos által

keszítetteti el, építési-vállalkozói iparigazolványt tartozik szerezni. Építész jogai ezáltal természetesen csorbat nem szenvednek

Adnak azonban az építész mellé tisztességtelen versenytársat — a miniszteri rendeletek — az önfáragta építészek személyében, kiknek a kihágásokról szóló törvény 45. §-a és az ipartörvény 58. §-a¹ ellenére az «építész» cím büntetlen használatát megengedik.

Tervkészítés nem ipari munka. Nem büntethető. Az épülettervrajzának elkészítése az építtető részére még nem tekinthető az építő mesterség gyakorlásának s így nem is büntethető.²

Építési engedély kiszolgáltatásának alapjául szolgáló terveket bárki is készíthet s az által, ha valaki, aki nem építész, az általa készített terveket, mint építész írta alá, kihágást még nem követett el.³

Csak az okleveles építész cím használatát tiltják a rendeletek.⁴

A tervezés joga. Minden ipari munkát, hogy jó és megfelelő legyen, végrehajtás előtt minden részletében és teljes folyamatára nézve előre át kell gondolni, meg kell tervezni. Az építési tervek készítésének joga, mely év-

¹ A kihágásokról szóló 1879 évi XL. t.-c. 45. §-a így szól: «Aki őt jogosan meg nem illető olyan címet vagy rangfokozatot használ, amely által a közönség tévútra vezettetik, valamint az is, aki őt jogosan meg nem illető belföldi rend- vagy díszjeleket, vagy engedély nélkül külföldi rend- vagy díszjeleket nyilvánosan visel, szaz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő» — Az 1884 évi XVII. t.-c.-kben foglalt ipartörvény 58. §-a a címbitorlásról ígykép rendelkezik. Egy iparos vagy kereskedő sem használhat cégén, nyomtatványain vagy hirdetéseinben oly jelzőket, jelvényeket vagy adatokat, melyek a tényleges üzleti viszonyoknak vagy a valóságnak meg nem felelnek

² K. M. 31 914/897.

³ F. I. K. M. 52 509/885; K. M. 20 010/900, 11 063/907, 31 914/907.

⁴ K. M. 2813/907

¹ F. I. K. M. 46 188 8 §

² F. I. K. M. 52 509/885; K. M. 44 074/1899, 20 010/1900

századok alatt az építő, illetve kőműves mesterséggel járó teendőnek és jognak tekintetett, néhány év előtt vita és versengés tárgya lett.

Amióta tudnunk az építéstan a műegyetemek felállításával ezeken a tanintézeteken tudományos alapon elméleti tanítás tárgya lett, az ezekből kikerülő hallgatóknak egy része a nagyobb városokban az építő ipar gyakorlását mellőzte és kizárólag az épületek tervezését művelte. Ezen differenciálódás következtében szembekerültek egymással a tervező építésszek és az építés ipari végrehajtását gyakorló építő, illetve kőműves mesterek. A műegyetemet végzett tervező építésszek azzal az érveléssel állottak elő, hogy a tervezés magában véve önálló művészet. Az építési terv magában véve, tekintet nélkül arra, vajjon gyakorlatilag megvalósítható-e, önálló és önálló beccsel bíró mű. A tervezést az építő iparos nem tanulta, ennél fogva nem is gyakorolhatja, illetve, hogy ettől az iparosok eltávolandók és a tervezés kizárólag a műegyetemi oklevéllel bíró építésszek részére tartandó fenn. Amint a tervező építész — így érveltek — nem támaszt versenyt az építő iparosnak az építés ipari szakmájában az épületek végrehajtásával, épügy az építő iparos, az építő- és kőműves mester ne avatkozzék bele a tervező építész dolgába, az építés művészeti részébe, melyhez az építész, aki tanulta és akinek ez kizárólagos foglalkozása, föltétlenül jobban ért, mint az iparos, akinek a tervezés csak mellékes munkája.

Kemény harcok fejlődtek ki e fölött mindazon alkalmakkor, valahányszor az építő ipari újabb rendezésének s a muszáki kamaráknak kérdése került a tárgyalás homlokvonalába.

Az építő iparosok ebbeli, évszázadokon át senki által nem vitatott jogukat erősen védték, arra hivatkozva, hogy minden iparnak megvan a maga tervezése; sőt számos

iparág van, amelyben egyesek szakmájukban magukat szinten kizárólag a tervezésre adják, pl. a szabóknál divatmintákat alkotó műhelyek rajzolói és tervezői, valamint a szabászok; asztalosoknál, kárpitosoknál az iparművészeti iskola tanárai, vagy az ebből az iskolából kikerülő mintarajzoló stb. De egyetlen ipari szakmában sem jutott eszébe senkinek a tervezés jogát kizárólag azok részére lekötöni, kik csak tervezéssel foglalkoznak, ezt a jogot a végrehajtó iparosoktól megtagadni.

Az építésben a tervezés szintén nem egyéb, mint megrogzítése az építés folyamatának s az építő iparos meg nem fosztható attól a jogától, hogy amit végrehajtani hivatott, azt a szükség szerint maga és mások részére előre megrogzítse.

Ez a kérdés csak az építő iparról vagy a muszáki kamarákról szóló törvényben fog végleges megoldásra jutni.

A kereskedelmi minisztérium által legutóbb kiadott előadói javaslat az «Építő Ipar Gyakorlásáról» az építő iparosok érveit emeli érvényre.

Az építési terv, habár az építés ipari részéhez szorosan véve nem tartozik, az építés teljes műveletének elmaradhatatlan, bevezető része, előfeltétele.

Ez szolgál egyrészt zsinórmértékül annak megállapítására, hogy az építettő a kialakított összegért mit követelhet az építő iparostól, illetve ez mit tartozik szolgáltatni az építettőnek; másrészt szükséges a hatóság előtt való bemutatásra, és a végrehajtásnál szükséges részletes utasítások megvilágosítására.

A megrendelt terv készítése díjazandó. A tervkészítés, mint nem ipari munka, építőipari képesítés alá nem tartozik. Azok a korlátozások, melyeket a fennálló rendeletek az egyes építő iparosok osztályai által végezhető ipari munkákra nézve előállítanak, a tervkészítésre nem vonatkoznak.

Építési, valamint bármely más terveket bárki készíthet, ettől semmiféle törvény vagy rendelet senkit el nem tilt, ebben nem korlátoz. Természetes tehát, hogy az építő iparosok nemcsak oly munkákról készíthetnek terveket, a minőket meg is építhetnek, hanem tervezhetnek mindent, amit tudnak. Ez a tervezés szellemi munkát, időt és fáradságot igényel attól, aki azt végzi. Ebből folyik, hogy rendelésre végzett tervezést, mint minden rendelt munkát vagy előre megállapított díjazásban kell részesíteni, vagy ha előzetes megállapodás nem történt, a terv utólag megállapítandó értéke szerint díjazandó.

A tervekészítésre nézve a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet által kidolgozott díjtáblázat áll fenn

A Magyar Építőmesterek Egyesülete 1913. január hó 23-án tartott választmányi ülésében elfogadott díjtáblázat ezzel megegyező.

Ha az építtető nem okleveles építésztől, mint kizárólag tervekészítéssel foglalkozó tenyezőtől kér tervet, hanem az építéssel megbízott építő vagy kőműves mester által készítteti a terveket, anélkül, hogy ezért díjazást ígérne, vagy a másik fél követelne; ebben az esetben is a tervező építő iparos, ellenkező megállapodás hiányában, amennyiben a terv kivihetősége ellen kifogás nem emelhető és az a nyert megbízásnak megfelel, a fenti díjtáblázat szerint díjazást követelni jogosult.

Előfordulnak esetek, hogy a felek kikötik, miszerint a tervekért az építtető nem fizet, a tervek díjazása az építés elkészítéseéig kialakított összegben bennfoglaltatik, de a szerződésileg lekotott építés az építtető, illetve megrendelő egyoldalú cselekménye következtében, a szerződött építő iparos mulasztása vagy hozzájárulása nélkül elmarad; holott az építő iparos a szükséges terveket már elkészítette, sőt esetleg a terv jóváhagyása s az építési engedély kiadása iránt a szükséges lépéseket megtette.

Ilyenkor gyakran megtörténik, hogy az építés megrendelője a tervekészítés díjazását megtagadja azon okon, hogy ő tervet nem rendelt, ennek elkészítéseért díjazásra magát nem kötelezte, ezzel tehát nem tartozik. Ily esetekre áll az, hogy minekutána terv nélkül építést végezni nem lehet, a terv tehát az építés nélkülözhetetlen kelleke, ennek készítése a szerződésileg vállalt munka egyik része, az iparos az építési terv elkészítésével a szerződösszerű építési munkát végrehajtását, a nyert megrendelés alapján megkezdte és cennélfogva ebbeli munkálata az építési szerződésből folyólag megfizetendő. A tervezési munkát értékének megállapításánál nem lehet az a döntő, hogy a terv készítője okleveles építész, építőmester, kőműves mester vagy kőműves iparos-e, hanem az vizsgálendő, vajjon az építési terv a megrendelt épület céljainak úgy tervezési, valamint szerkezeti szempontból megfelel-e s ha megfelelő, a fennálló díjszabályzat szerint díjazandó.

Akadtt azonban bíró, aki egy kőműves mesternek egyemeletes ház megrendelésre készített tervének díjazása iránt emelt keresetét elutasította, nem azzal az indoklással, hogy a terv nem jó, a célnak vagy a megrendelésnek meg nem felel; hanem azzal, hogy a kőműves mester emeletes ház építésére jogosítva nem lévén, emeletes ház tervezése sincs neki megengedve. Ily tiltott cselekmény után tehát díjazást nem jogosult követelni. Ily tilalom azonban fenn nem áll, mert az építés ipari munkájának végrehajtására nézve kiadott tiltó rendelkezések, a tervekészítésre mint kizárólag szellemi és művészi munkára nem terjednek ki.¹

A m. kir. Kuria ellenben ítéletileg kimondotta, hogy az építész által készített és építésre alkalmas tervek meg-

rendelteknék tekintendők és díjazásuk jogosan követelhető, ha az építtető azokat átvette és megtartotta.¹

Építési vállalkozás. Az építési vállalkozás már onáll ipar; de nem tartozik az építő iparok közé. Az építési vállalkozó ipara sem képesítéshez, sem engedélyhez kötve nincs. Az építési vállalkozó tevékenysége ugyanis abban áll, hogy az általa felvállalt építkezést szakbeli iparosokkal, nevezetesen jogosult építómesterekkel stb. végezteti, míg ő maga az illető építkezésnek csak üzleti és pénzügyi részét vezeti, anélkül, hogy annak műszaki kivitelébe befolytana s ekként az építtető és az építő iparos között mintegy közvetítőkép szerepel. Ez a vállalkozás, melynek keresetszerűsége kétségbe nem vonható, éppen úgy, mint bármely más ipari foglalkozás, önálló ipari tevékenységet képez s annak folytatásához, miután a vállalkozó az építkezés műszaki részét nem maga végzi, az ipartörvény 4 §-ában előírt bejelentésen, illetve iparigazolványon kívül sem képesítés, sem iparendelő nem szükséges.²

Építési vállalkozó a felvállalt építést végre nem hajthatja. Természetesen az ilyen építési vállalkozónak az 1884. évi XVII. t.-c. 158 §-ban megállapított büntetés terhe alatt tiltva van az, hogy a felvállalt építkezések műszaki munkálatait akár személyesen végezze, akár alkalmazottak által vegyeztesse. Hanem e munkálatok elvégzését szabályszerű iparendelővel bíró, képesített iparosokra kell bízni.³

A vállalkozó a vállalt építőmunkát arra jogosult iparosok által tartozik végrehajtatni. Az iparüzési jog személyes jog, mely sem örökösödésnek, sem élők között átruházásnak tárgya nem lehet. Ennélfogva ipart — a törvényben taxativé foglalt kivételektől, ú. m.

üzletvezető, özvegyi és kiskorú gyermekek vagy unokák jogától eltekintve — mindenki csak személyes joga alapján gyakorolhat. A dolog természetéből folyik tehát, hogy az építési munkálatok végzésére alkalmazandó képesített iparosok csak mint önálló iparosok, mint a vállalkozóval az építés önálló, saját vagyoni kockázatára való végrehajtására szerződött felek vannak jogosítva erre a végrehajtásra; nem pedig mint a vállalkozó szolgálatában álló, a vállalkozó főnöki rendelkezése alatt álló, tőle függő alkalmazottak.

Vállalkozó az építést képesítéssel bíró alkalmazott által végre nem hajthatja. Mert azáltal, hogy a képesített iparos bárkivel szemben alkalmazotti viszonyba kerül, önálló iparos mivolta az alkalmazás keretében a főnökkel szemben megszűnik; mert az alkalmazott minőségén nem változtat az a körülmény, hogy az iparüző alkalmazottjának iparendelője van.¹ De különben is az alkalmazottnak képesítése a nem képesített munkaadóban hiányzó személyes képesítést az ipartörvény rendelkezései értelmében csak akkor pótolhatja, amidőn képesítéshez kötött iparoknál az alkalmazott az iparhatóságnál mint üzletvezető van bejelentve.²

Üzletvezető az építő iparban. Ipari kihágást követ el a vállalkozó abban az esetben is, hogyha az általa vállalt munkát önálló vállalatban ugyan, de nem iparendelővel bíró mesterrel, hanem iparos segéddel végezteti.

Ebben az esetben mind a vállalkozó, mind a munkát vállalt iparossegéd az 1884. évi XVII. t.-c. 10. §. g) pontjába ütköző kihágás miatt büntetendő.³ Az engedélyhez kötött iparágakban, a munkaadó személyében hiányzó

¹ Kuria 256/908.

² K. M. 31 939/892, 17 564/893.

¹ K. M. 68 168/899; K. M. 24 248/904

² K. M. 49 408/1912.

³ I. T. 8. §.

képesítést üzemvezető alkalmazásával pótolni az ipartörvény meg nem engedí.¹

Míthogy pedig az építési iparok nemcsak képzéshez, hanem engedélyhez is kötöttek, ezek az iparos személyekben hiányzó képzés pótlásául üzemvezető állításával nem gyakorolhatók. Az alkalmazott képzés tehát az építési vállalkozót az építési munka végrehajtására ezen oknál fogva nem jogosítja; hanem az építési munkálatok csak szabályszerű engedéllyel bíró építő iparos által végezhetők.²

Mélyépítést minden nagykorú egyén végezhet. Míthogy a mélyépítés szabad ipar, melyet az ipartörvény általános hatáskörébe sorolva minden nagykorú vagy nagykorúsított egyén, esetleg jogi személy gyakorolhat,³ az építésnek ennél a szakmájánál hatáskör túllépéséről alig lehet szó. Azért a mélyépítés jelen fejeletünk további tárgyát nem kezezi; hanem csak a magas építés, a tulajdonképeni építő-mesterségek ügyével foglalkozik.

Az építőmesteri ipar tagozása. A magas építés vagy építő mester iparának fogalma alá, mint már előbb is felsoroltuk, tartoznak. az építő mester, a kőműves mester, a kőfaragó mester és az ács mester ipara.⁴

Ezekhez csatlakoznak a kisebb kőműves, kisebb kőfaragó és kisebb ács iparosok.⁵

Képzés megszerzésének kettő a módja. E két csoportba tartozó iparosok képzés dolgában egymástól lényegileg különböznek

Elméleti vizsgálat. A mesterek képzésüket és mesteri címöket rendszerint előzetesen sikerrel letelt képzítő vizsgálatokkal szerzik.¹

Kizárólag gyakorlat. A kisebb építő iparosoknak a mesterségükben szakbavágó munkán eltöltött legalább három évi gyakorlat adja meg a képzést.²

Az építő iparosok fogalmi meghatározása. Habár a miniszteri rendeletekben nem foglaltatik, mind közgazgatási, mind gyakorlati szempontból fontos annak megállapítása, kik tekintendők a rendeletekben említett építő iparosoknak.

Azért kíséreljük meg itt fogalmát adni az építő mesterek, kőműves-, kőfaragó- és ács mestereknek, amint az a különböző rendeletekből, döntvényekből és elvi határozatokból leszűrődik

Építő mester. E szerint 1. építő mester az, aki a m. kir. József-műegyetemen szerzett vagy honosított építési oklevél, vagy az építőmesteri képzés megvizsgálására szervezett bizottság képzítő bizonyítványa, vagy a kereskedelmi miniszter úrtól kegyelem útján nyert képzés³ birtokában az építőmesteri iparendélyt az illetékes elsőfokú iparhatóságnál megszerezte és ennek alapján bármiféle építést mások rendelkezése saját vagyoni kockázata mellett, tehát önálló ipari vállalatban elvégez.

Kőműves-, kőfaragó- és ács mester. Ennek megfelelően 2. kőműves mester, 3. kőfaragó mester, 4. ács mester az, aki a felső építő-ipariskola rendes vagy teli tanfolyamának sikeres elvégzése után az előírt két, illetve három évi építési gyakorlat kitöltése után,⁴ vagy pedig

¹ K. M. 31 937/892, 2590/893, 16 934/1900, 2104/901, 13 190/904, 80 555/904

² K. M. 37/894, 55 767/904.

³ L. t. 1—3 41 §§

⁴ F. I. K. M. 46 138/384, I §.

⁵ K. M. 42 491/891, 78 000/896.

¹ F. I. K. M. 48 166 sz. 8 és 22. §§

² K. M. 42 493/891, 78 000/896

³ Az építőipari új töltvényekkel a kegyelem útján való képzés módja kihagyatott.

⁴ K. M. 40 039/911. VI B